

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Сподарик Марти Богданівни на тему:
«Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» зі спеціальності «081» Право

Актуальність дисертаційної роботи. Питання, пов'язані з діяльністю Конституційного Суду України, становлять значний науковий інтерес та не втрачають своєї актуальності, незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених цій проблематиці. Окремим напрямком, в цій частині, є дослідження інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції. Актуальність тематики підтверджується і недавно захищеною дисертаційною роботою А. Куп'янської з питань становлення та розвитку інституту окремої думки судді конституційної юстиції.

Рух Української держави в напрямку демократичного вектора розвитку, події останнього десятиліття, які остаточно змінили наші уявлення про мирне співіснування з агресивним сусідом, конституційна реформа щодо правосуддя 2016 року сприяли, крім всього іншого, становленню Конституційного Суду України та утвердженню інституту окремої думки судді, як важливої гарантії їх незалежності і професійності.

З прийняттям нового закону України «Про Конституційний Суд України» в 2017 році, зміні складу Конституційного Суду України в бік професійності змінилася ситуація і з інститутом окремої думки. Судді почали сміливіше користуватися своїм правом на окрему думку, ми отримали перші в історії конституційного судочинства думки згоди і незгоди (збіжні і розбіжні думки), з'явилися окрема думка в співавторстві декількох суддів.

Наведені тези свідчать про те, що науковий аналіз окремої думки судді органу конституційної юрисдикції на основі кращих зарубіжних практик демократичних держав світу є як ніколи потрібним задля забезпечення подальшого розвитку даного інституту з одного боку, а з другого – заради європейського майбутнього нашої держави.

Дисертаційна робота Сподарик Марти Богданівни «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження», яка подана на рецензію, є цікавим практичним дослідженням в якому піднімається цілий ряд важливих для української науки конституційного права питань. Крім того, варто звернути увагу, що при виконанні роботи дисертанткою використано значну кількість іноземних наукових джерел, що дозволило провести якісний порівняльно-правовий аналіз інституту окремої думки судді конституційної юрисдикції в Україні та державах романо-германської та англо-американської правової сім'ї.

З огляду на наведені вище аргументи тема дисертаційного дослідження Сподарик Марти Богданівни є актуальною, а питання, які в ній піднімаються проблемними та такими, що потребують серйозних наукових розвідок.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у відповідності до теми наукової роботи кафедри конституційного права: «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення розвитку української держави, конституційно-правових інститутів в умовах реформи децентралізації публічної влади», державна реєстрація № 0121U110203 (2021 – 2023 рр.).

Наукова новизна роботи. Дисертація є порівняльно-правовим дослідженням окремої думки судді органу конституційної юрисдикції. Частині представлених теоретичних результатів проведених здобувачкою досліджень притаманні елементи наукової новизни. Зокрема, заслуговують на увагу окремі елементи наукової новизни дисертантки стосовно:

- визначення темпоральних меж викладу окремої думки встановлених Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом Конституційного Суду України та етичних меж, передбачених Кодексом суддівської етики та Бангалорськими принципами поведінки суддів;

- встановлення соціальних та правових передумов, що сприяють або, навпаки, перешкоджають виникненню у суддів органу конституційної юрисдикції бажання скористатися своїм правом на викладення окремої думки.

- обґрунтованості, що одним з найвагоміших чинників впливу є тип справи, що перебуває на розгляді, зокрема її складність та політизованість;

- встановлення відсутності взаємозв'язку між попереднім досвідом суддівської роботи та частотою викладення окремих думок суддею;

Також цікавими є пропозиції автора щодо вдосконалення та подальшого розвитку ідей щодо:

- проблематики негативного впливу окремих думок суддів на репутацію органу конституційної юрисдикції як колегіального органу. Зокрема, обґрунтованості, що наявність окремих думок не тільки не впливає негативно на репутацію судової установи, а навіть підвищує в суспільстві рівень довіри до неї, оскільки з огляду на посилення незалежності окремого судді зростає і довіра до нього;

- виділення здобувачкою відмежовувальної функції окремої думки (незгоди), яка є єдиним, що може відмежувати позицію судді від колегіального рішення, при цьому зберігаючи свою репутацію;

- аргументації, що будь-яке штучне намагання створити видимість одностайності та за всіляку ціну обмежити суддів у їхньому праві на окрему думку не сприяє зростанню авторитету чи незалежності судової установи та не має позитивного впливу на процес здійснення правосуддя загалом.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що останні можуть бути використані:

- в науково-дослідній сфері – під час подальших досліджень та поглиблення теоретичних напрацювань щодо окремих думок суддів органів конституційної юрисдикції;

- у законотворчій діяльності – для вдосконалення чинних нормативно-правових актів, що стосуються правового регулювання питань, пов'язаних з викладенням окремої думки суддею Конституційного Суду України;

- у правозастосовній діяльності – Конституційним Судом України та іншими судами в контексті реалізації суддями права на викладення окремої думки;
- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Конституційне право України», «Конституційне право зарубіжних країн», «Конституційно-процесуальне право України», «Конституційна конфліктологія», а також спецкурсів для студентів з спеціальності «Право», «Політологія», «Психологія»; при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо.

Характеристика основних частин роботи, ступінь обґрунтованості її наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Сформульовані у дисертаційній роботі та опубліковані Сподарик Мартою Богданівною у наукових працях теоретичні положення, висновки та рекомендації відповідають встановленим вимогам, що висуваються до подібного роду наукових досліджень, при цьому наявний належний рівень їхньої обґрунтованості. Мета представленої на рецензування роботи, узгоджується із обраною темою. Коректне застосування методів дослідження стало підґрунтям отримання результатів, які містять елементи наукової новизни та мають практичну цінність.

Дисертація складається з трьох розділів, в якій розкриваються питання теоретичних та методологічних засад порівняльно-правового дослідження інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції, окремої думки судді органу конституційної юрисдикції як правового феномену, світового досвіду та перспектив розвитку даного інституту в Україні. Пропонуються авторські зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» щодо викладення окремої думки судді.

Загалом, ознайомлення із змістовним наповненням дисертаційної роботи Сподарик Марти Богданівни дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, що представлено в ній характеризуються повнотою

дослідження, послідовною та логічною структурною побудовою, що свідчить про цілісність дослідження.

Повнота викладу матеріалів дисертації, у працях, опублікованих автором. Основні положення дисертаційної роботи відображені у 11 наукових публікаціях, з них 3 – у фахових виданнях України, 1 – у міжнародному виданні, 7 – у тезах доповідей на міжнародних та національних конференціях. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 196 сторінок. Список використаних джерел складає 209 найменувань, з них понад 100 джерел іноземною мовою.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. При детальному розгляді та аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності, зокрема: академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації досліджень не виявлено. Авторкою дотримані усі вимоги академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні положення дисертації. Даючи загалом високу оцінку дисертаційної роботи Сподарик Марти Богданівни на тему: «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження», відзначаючи юридичну коректність формулювань, чіткість зроблених висновків звертаємо увагу, що окремі положення, твердження та пропозиції носять дискусійних характер і потребують додаткових роз'яснень та аргументації під час публічного захисту.

1. Визначаючи методологічні засади дослідження в підрозділі 1.2, дисертантка обмежилася лише аналізом методів дослідження інституту окремої думки судді органу конституційної юрисдикції. Разом з тим, методологія дослідження включає в себе не лише методи, але і наукові підходи та принципи, на підстав яких проводиться дослідження. Навіть заявлена у вступі роботи емпірична база дослідження у виді опитування судів системи

судоустрою України щодо активності користування суддями своїм правом на окремі думки під час розгляду справ у складі колегій (у підсумку отримано відповідь від 84 суддів) не знайшла свого відображення у списку використаних джерел. Також, використовуючи емпіричні методи дослідження варто би було, на наш погляд, сформулювати запити та отримати відповіді в першу чергу від суддів та суддів у відставці Конституційного Суду України щодо користування правом на викладення окремої думки, а не суддів системи судоустрою України.

2. Потребують додаткової аргументації положення викладені на сторінці 43 дисертаційної роботи, де зазначається, що «...викладення окремої думки індивідуалізує фігуру судді, виокремлює його як автономного і відповідального суб'єкта органу конституційної юрисдикції, надає його особистому рішення загаломозначущого сенсу, зрівнює в правах з більшістю суддів». Виникає запитання, в чому саме полягає «зрівнювання в правах з більшістю суду» для судді, який вирішив викласти окрему думку?

3. Носять дискусійний характер і переліки викладених у дисертаційній роботі ознак та функцій окремої думки, які не можуть претендувати на вичерпність, а у випадку функцій – на системність. Щодо функцій можна говорити про захисну, інформаційну, доповнюючу, наукову, доктринальну та інші.

4. Авторкою в тексті дисертації вживаються терміни, які потребують додаткового роз'яснення з точки зору розуміння їх змісту та сутності, наприклад: «політична реформа» (с. 75), «конституційний скандал» (с. 77), «рішення № 2222» (с. 76, с. 153), «стерилізована» судова влада (с. 45) тощо.

5. Доволі категоричною та суперечливою є позиція авторки щодо «неминучості появи класифікації окремих думок у законодавстві України» та стосовно того, що така «класифікація та закріплення певних вимог щодо оформлення окремих думок сприятимуть їх розвитку...». Поряд з тим, в самій роботі авторка описує розвиток інституту окремої думки, який відбувся та відбувається без будь яких заформалізованих законодавчих вимог.

Висновок. Дисертаційна робота Сподарик Марти Богданівни на тему: «Окрема думка судді органу конституційної юрисдикції: порівняльно-правове дослідження» є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить елементи наукової новизни та аргументовані науково-теоретичні положення. Висловлені зауваження, недоліки та побажання характеризують складність дослідженої проблематики, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Дисертація за актуальністю, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів, стилю написання відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка, Сподарик Марта Богданівна, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузь знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Володимир КОБРИН